

УДК 378.147.091.33:811.111'36

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2023.4.11>

Тетяна ОЛИНЕЦЬ

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри теорії та методик початкової освіти, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, вул. Уральська, 1б, м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька область, Україна, 32300

ORCID: 0000-0001-8554-6894

Олена ДОВГАНЬ

асистент кафедри теорії та методик початкової освіти, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, вул. Уральська, 1б, м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька область, Україна, 32300

ORCID: 0000-0002-1295-8289

Бібліографічний опис статті: Олинець, Т., Довгань, О. (2023). Комунікативний підхід у навчанні граматики здобувачів вищої освіти на заняттях з англійської мови. *Acta Paedagogica Volynienses*, 4, 68–73, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2023.4.11>

КОМУНІКАТИВНИЙ ПІДХІД У НАВЧАННІ ГРАМАТИКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У статті висвітлено проблему оволодіння здобувачами вищої освіти іноземною комунікативною компетентністю у взаємозв'язку її складових. Представлено комунікативний підхід до навчання іноземної мови як основний на сучасному етапі освітнього замовлення суспільства. Окреслено об'єктивний підхід до оцінки значення і місця граматики в навчанні англійської мови: граматика вже є не метою, а одним із важливих засобів навчання мови, невід'ємним компонентом усіх видів мовленнєвої діяльності. Визначено критерії відбору сучасних методів навчання іноземної мови, серед яких: мотивація, комунікація, пізнання, студентоцентризм, інтерактивність, креативність, автономія.

З'ясовано, що комунікативна компетентність є основою комунікативного підходу до вивчення іноземних мов. Комунікативний підхід навчання іноземних мов базується на тому, що процес навчання є моделлю комунікації і складається з п'яти принципів: принцип мовленнєво-розумової діяльності, принцип індивідуалізації, принцип функціональності, принцип ситуативності, принцип новизни.

Схарактеризовано мету навчання іноземної мови у закладах вищої освіти на сучасному етапі: оволодіння здобувачами комунікативною компетентністю, що дозволяє реалізувати їхні знання, уміння, навички для розв'язання конкретних комунікативних завдань в реальних життєвих ситуаціях. Зазначено, що ефективна мовна підготовка здобувачів вищої освіти не є можливою без якісних дидактичних матеріалів та використання сучасних інформаційних технологій.

На основі проаналізованих вітчизняних і зарубіжних наукових досліджень, що висвітлюють методичні особливості навчання практичної граматики на засадах комунікативного підходу, сформовано загальну концептуальну базу та методичні висновки щодо найефективнішої організації навчання цього лінгвістичного аспекту. Доведено, що комбінаторність різноманітних видів навчальної роботи з мовної підготовки та оволодіння всіма видами мовленнєвої діяльності у тематичному контексті сприяють засвоєнню іноземних граматичних явищ.

Ключові слова: комунікативна компетентність, граматика, іноземна мовленнєва діяльність, міжкультурна комунікація, тематичний контекст, здобувачі вищої освіти.

Tetyana OLYNETS

Candidate of Pedagogic Sciences, Senior Lecturer at the Department of Theory and Methods of Primary Education, Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, Uralska str., 1b, Kamianets-Podilskyi, Khmelnytskyi region, Ukraine, 32300

ORCID: 0000-0001-8554-6894

Olena DOVHAN

Assistant at the Department of Theory and Methods of Primary Education, Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, Uralska str., 1b, Kamianets-Podilskyi, Khmelnytskyi region, Ukraine, 32300

ORCID: 0000-0002-1295-8289

To cite this article: Olynets, T., Dovhan, O. (2023). Komunikatyvnyi pidkhd u navchanni hramatyky здобувачив vyshchoi osvity na zaniattiakh z anhliiskoi movy [Communicative approach in teaching grammar to students of higher educational institutions at English classes]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 4, 68–73, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2023.4.11>

COMMUNICATIVE APPROACH IN TEACHING GRAMMAR TO STUDENTS OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS AT ENGLISH CLASSES

The article highlights the problem of acquisition of foreign language communicative competence in the interrelationship of its components by students of higher educational institutions. The communicative approach to learning a foreign language is presented as the main one at the modern stage of the educational order of society. An objective approach to assessing the importance and place of grammar in English language learning is outlined: grammar is no longer a goal, but one of the important means of language learning, an integral component of all types of speech activity. The criteria for selecting modern methods of foreign language learning are defined, including: motivation, communication, cognition, student-centeredness, interactivity, creativity, autonomy.

It was found out that communicative competence is the basis of a communicative approach to learning foreign languages. The communicative approach to learning foreign languages is based on the fact that the learning process is a model of communication and consists of five principles: the principle of speech and mental activity, the principle of individualization, the principle of functionality, the principle of situationality, and the principle of novelty.

The purpose of teaching a foreign language in institutions of higher education at the current stage is characterized: acquisition of communicative competence by learners, which allows them to implement their knowledge, skills, and abilities to solve specific communicative tasks in real life situations. It is noted that effective language training of students of higher educational institutions is not possible without high-quality didactic materials and the use of modern information technologies.

On the basis of the analysed domestic and foreign scientific studies highlighting the methodological features of teaching practical grammar based on the communicative approach, a general conceptual framework and methodological conclusions regarding the most effective organization of teaching this linguistic aspect were formed. It was proved that combinatoriality of various types of educational work on language training and mastering all types of speech activity in the thematic context contribute to the acquisition of foreign language grammatical phenomena.

Key words: *communicative competence, grammar, foreign language speech activity, intercultural communication, thematic context, students of higher educational institutions.*

Постановка наукової проблеми та її значення. Граматична навичка є невід’ємною частиною всіх видів мовленнєвої діяльності, формування, вдосконалення та розвитку яких є принциповими завданнями навчання іноземних мов, зокрема англійської. Успішне оволодіння англійською мовою відбудеться тільки в тому разі, якщо освітній процес організовано так, щоб здобувачі освіти якомога точніше імітували умови реальної комунікації.

Процес навчання англійської мови, побудований на комунікативному підході, розширює можливості предмета у вирішенні цього завдання. Під час вивчення традиційної граматики англійської мови здобувачі освіти, згідно з численними спостереженнями, не розуміють ні практичної значущості вивчення граматичних термінів і понять, ні цілей граматичного аналізу. У цьому контексті дуже важливим є використання комунікативного підходу при вивченні граматики англійської мови (Komunikatyvnyi pidkhd u navchanni hramatyky anhliiskoi movy).

Нині окреслився більш об’єктивний підхід до оцінки значення і місця граматики в навчанні

англійської мови: граMATика вже є не метою, а одним із важливих засобів навчання мови, невід’ємним компонентом усіх видів мовленнєвої діяльності. Останнім часом у нашій країні та за кордоном інтенсивно розробляється курс з комунікативної граматики іноземної мови, під якою розуміються «граматичні явища (переважно синтаксичного рівня), що функціонують саме в умовах іншомовного усного спілкування, володіння якими є неодмінною умовою успішної участі в комунікації іноземною мовою» (Waugh D., Warner C., Waugh R., 2019).

Слід зазначити, що в сучасному освітньому стандарті з іноземних мов оволодіння граматичними засобами розглядається як одна з цілей навчання в рамках розвитку мовної компетентності. Мовна, або лінгвістична, компетентність, яка «передбачає володіння такими мовними засобами, як фонетичними, орфографічними, лексичними, граматичними, є найважливішим компонентом комунікативної компетентності, адже комунікація можлива лише за наявності мовної компетентності, основу якої становлять граматичні навички та вміння» (Pérez-Llantada C., 2007).

Мовна компетентність забезпечує як конструювання граматично правильних форм і синтаксичних конструкцій, так і розуміння смислових відрізків мови, організованих відповідно до норм іноземної мови. Без знання граматичної структури мови неможливо вирішувати комунікативні завдання іноземною мовою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Застосування комунікативного підходу у викладанні англійської мови розглядається як вітчизняними, так і зарубіжними лінгвістами та методистами. Серед них слід назвати Р. Ленгса, який є автором ідеї даного підходу, У. Літлвуда, Г. Е. Піфо, О. Леонтьєва, О. Карп'юк, Н. Склярєнко та інших, які зробили значний внесок в теорію та практику даного методу, розробили та визначили його основні принципи, методи та форми роботи.

У роботах вітчизняних і зарубіжних учених висвітлено й широке коло питань із проблеми формування іншомовної граматичної компетентності. Зокрема, принципи організації й навчання граматичного матеріалу (Ю. Пасов, І. Рахманов, Н. Склярєнко, Л. Черноватий та ін.); дослідження природи граматичних навичок (П. Гурвич, Ю. Кудряшов, О. Михайлова, С. Шатілов, С. Гаєс, С. Крашен та ін.); методики і конкретні рекомендації з формування іншомовних граматичних навичок мовлення (Н. Ковальчук, Є. Мельник, М. Рябих, Ч. Френк, П. Мастер, М. Rinvoluchi, С. Сорнбері, І. Вільямс та ін.) тощо.

Метою статті є розглянути методичні особливості формування граматичної компетентності здобувачів вищої освіти у процесі реалізації комунікативного підходу на заняттях англійської мови.

Виклад основного матеріалу. Важливою складовою професійної підготовки спеціалістів різного профілю є вивчення іноземної мови, яка є невід'ємною частиною сучасного ритму життя. Вивчення іноземної мови – крок надто важливий, тобто, потребує значних зусиль. Це також запорука майбутньої вдалої кар'єри здобувачів освіти. Для досягнення високого рівня іноземної мови викладачеві важливо знати новітні методи викладання, спеціальні навчальні техніки та прийоми, щоб оптимально підібрати той чи інший метод відповідно до рівня знань, потреб, інтересів здобувачів освіти тощо. Раціональне та вмотивоване викорис-

тання методів навчання на заняттях іноземної мови вимагає креативного підходу з боку викладача, адже «педагогіка є наукою і мистецтвом одночасно, тому і підхід до вибору методів навчання має ґрунтуватися на творчості педагога» (Kuzminskyi A. I., Omelianenko V. L., 2008).

Відповідно до Державного стандарту метою іншомовної освіти є формування іншомовної комунікативної компетентності для безпосереднього та опосередкованого міжкультурного спілкування, що забезпечує розвиток інших ключових компетентностей та задоволення різних життєвих потреб здобувача освіти.

Компетентісно орієнтоване навчання іноземних мов можна визначити як навчання, спрямоване на комплексне оволодіння здобувачами ключовими компетентностями, котрі забезпечують їхню підготовку до комунікації з урахуванням різних ситуацій спілкування.

Чинні програми передбачають формування в здобувачів певного рівня вивчення мови комунікативної компетентності, яка включає такі компоненти: мовленнєвий, лінгвістичний (мовний), соціолінгвістичний.

Мовленнєва компетентність передбачає розвиток мовленнєвих умінь у чотирьох видах діяльності: аудіюванні, говорінні, читанні, письмі. Це володіння способами формування і формулювання думок за допомогою іноземної мови, а також здатність практично використовувати мову в процесі спілкування у визначених мовленнєвих ситуаціях. Метою цієї компетентності є навчити користуватися мовою, а не просто повідомляти знання про неї. При комунікативному навчанні всі вправи мають бути за характером мовленнєвими, тобто вправами у спілкуванні.

Лінгвістична (мовна) компетентність передбачає розвиток нових мовних засобів (фонетичних, орфографічних, лексичних і граматичних) згідно з темами, сферами та ситуаціями спілкування; оволодіння здобувачами мовним матеріалом із метою використання його в усному і писемному мовленні.

Соціолінгвістична компетентність стосується соціокультурних умов користування мовою – правил і норм поведінки, прийнятих у різних культурах. Вона складається із країнознавчої (передбачає наявність знань про побут і культуру носіїв іноземної мови) та лінгвокраїнознавчої (володіння засобами вербаль-

ної і невербальної поведінки носіїв іноземної мови). Ця компетентність також передбачає формування вмінь представляти свою країну та її культуру в умовах іншомовного міжкультурного спілкування.

У всі часи методи, що використовувалися в різних навчальних закладах, перебували в найбезпосереднішій залежності від освітнього замовлення суспільства, яке впливало на мету і зміст навчання іноземних мов.

При відборі сучасних методів навчання іноземної мови необхідно врахувати наступні критерії, відповідно до яких використані методи повинні:

- створювати атмосферу, в якій здобувач освіти почуває себе вільно і комфортно, розвивати мотивацію до практичного застосування іноземної мови;
- стимулювати його мовні, когнітивні і творчі здібності;
- активізувати здобувача освіти, роблячи його головною діючою персоною в навчальному процесі;
- навчити здобувача освіти працювати над мовою самостійно на рівні його фізичних, інтелектуальних і емоційних можливостей;
- передбачити різні роботи в аудиторії: індивідуальну, групову, колективну.

Комунікативна компетентність є основою комунікативного підходу до вивчення іноземних мов. Комунікативний підхід навчання іноземних мов базується на тому, що процес навчання є моделлю комунікації.

Комунікативний підхід до навчання мовленнєвої діяльності складається з п'яти принципів:

- принцип мовленнєво-розумової діяльності (забезпечує мовленнєву спрямованість навчання, яке можливе лише за наявності розумової активності здобувачів освіти та постійне практичне використання мови, що робить навчання привабливим для здобувача освіти, бо забезпечує оволодінням ними мови, що і є головною метою їх навчання);
- принцип індивідуалізації за керівної ролі його особистісного аспекту, оскільки людина має своє індивідуальне ставлення до оточення, то і мовлення її теж є індивідуальним;
- принцип функціональності, передбачає опору на систему мовленнєвих засобів;
- принцип ситуативності, що стимулює висловлювання здобувачів освіти, відтворює комунікативну реальність;

– принцип новизни – забезпечує розвиток мовленнєвих умінь, зокрема динамічності, здібності перефразувати, комбінувати. Основна мета цієї методики – навчити здобувача освіти спочатку вільно говорити мовою, а потім думати нею. Для цього потрібно відтворювати різні ситуації, в яких здобувач освіти може мислити (Komunikatyvnyi pidkhid do navchannia anhliiskoi movy uchniv pochatkovoї shkoly).

Метою навчання іноземної мови у вищій школі на сучасному етапі є оволодіння здобувачами вищої освіти комунікативними компетентностями, що дозволяють реалізувати їхні знання, уміння, навички для розв'язання конкретних комунікативних завдань в реальних життєвих ситуаціях. Іноземна мова виступає як засіб комунікації, спілкування з представниками інших націй, отже в освіті продовжує розвиватися і надалі культурологічний або інтеркультурний підхід у навчанні в рамках концепції «діалогу культур», з метою формування полімовної грамотності здобувачів вищої освіти.

В сучасному закладі вищої освіти не має бути місця для таких процесів, як зазубрювання, бездумне завчання текстів на іноземній мові, що не мають практичної цінності для майбутньої життєдіяльності здобувачів вищої освіти. Вони мають бути підготовлені на основі якісного сучасного аутентичного навчального матеріалу до свідомого використання іноземної мови в подальшому житті та роботі. Адже знання іноземних мов є зараз і продовжуватиме залишатися надалі однією з провідних вимог роботодавців.

Відомо, що викладання англійської давно вийшло за межі класної кімнати. Йдеться не тільки про онлайн заняття. Якісна мовна підготовка здобувачів вищої освіти не є можливою без використання сучасних освітніх технологій. Сучасні технології в освіті – це професійно-орієнтоване навчання іноземної мови, проектна робота в навчанні, застосування інформаційних та телекомунікаційних технологій, робота з навчальними комп'ютерними програмами з іноземних мов (система мультимедіа), дистанційні технології в навчанні іноземних мов, використання інтернет-ресурсів, навчання іноземної мови в комп'ютерному середовищі (форуми, блоги, електронна пошта).

Мовленнєва взаємодія здобувачів вищої освіти повинна відбуватися в найрізноманітні-

ших формах: парах, тріадах, невеликих групах, з усією групою, імітуючи ситуації реального спілкування. Це сприяє подоланню мовного бар'єру. Об'єктом оцінки є не тільки правильність, але й швидкість мовлення (Suchasni metody ta tekhnolohii vykladannia inozemnykh mov).

Процес навчання є двобічним, він об'єднує діяльність викладача і здобувачів, спрямовану на вивчення мови, і залежить не тільки від принципів, які покладено в основу навчання, методів, які забезпечують ефективність навчального процесу, а й засобів, які залучаються для організації навчання.

Підручники є основним засобом навчання у практиці навчання мов. Кожний підручник містить автентичний матеріал та ґрунтується на засадах певної методичної концепції, а відтак основні її положення мають адекватно відображатись у змісті діяльності як викладача, так і здобувачів. Особливістю занять з іноземної мови є соціокультурна спрямованість та комбінаторність. У їх змісті комбінуються різноманітні види навчальної роботи з метою засвоєння мови (фонетики, лексики, граматики) і оволодіння всіма видами мовленнєвої діяльності (аудіюванням, говорінням, читанням, письмом), що й формує комунікативну компетентність здобувачів (Suchasni pidruchnyk z inozemnoi movy yak zasib mizhkulturnoho spilkuvannia).

Аналіз вітчизняних і зарубіжних наукових досліджень, що висвітлюють методичні особливості навчання практичної граматики на засадах комунікативного підходу, дав змогу сформулювати загальну концептуальну базу та методичні висновки щодо найефективнішої організації навчання цього лінгвістичного аспекту:

1) граматичні явища мають бути представлені не ізольовано, а як частина контекстуальної єдності. Це сприяє кращому розумінню нових граматичних закономірностей здобувачами. Крім того, це не передбачає «готових знань», коли здо-

бувачам надається інформація про нове явище, а вони лише наводять приклади. Введення нових граматичних форм у контексті означає, що здобувачі освіти мають самі розпізнати функції та особливості нових граматичних форм;

2) слід пам'ятати, що мета сучасного викладання граматики полягає не просто в позначенні частин мови або навчанні правил іноземної мови. Навчання граматики має бути міцно і гармонійно «вбудоване» в говоріння, читання і письмо» (Waugh D., Warner C., Waugh R., 2019);

3) навчання граматики іноземної мови в рамках комунікативного підходу має бути системним, тобто після того, як вивчене явище повністю відпрацьоване на рівні різних вправ, переходять до іншого явища. Крім того, під час вивчення нового граматичного явища необхідно залучати попередні граматичні знання здобувачів освіти і проводити необхідні паралелі;

4) комунікативне навчання граматики спрямоване на використання цікавих завдань із чіткою програмою та мотивує здобувачів вищої освіти застосовувати граматичні явища природним чином у процесі складання іншомовних висловлювань. Це забезпечує відповідний рівень автентичності та усуває штучний, часто монотонний, псевдокомунікативний характер практики граматичних шаблонів (Komunikativnyi pidkhid u navchanni hramatyky anhliiskoi movy).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, ефективна реалізація комунікативного підходу у вивченні граматики здобувачами вищої освіти на заняттях англійської мови можлива за умов підпорядкованості пред'явлення граматичного матеріалу комунікативній ситуації у тематичному контексті на засадах інтегрованого навчання.

Перспективу подальших розвідок вбачаємо у дослідженні впровадження комунікативного підходу під час навчання письма та аудіювання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Байдюк Л. Комунікативний підхід до навчання англійської мови учнів початкової школи. https://library.udpu.edu.ua/library_files/stud_konferenzia/2016_1/3.pdf (Дата звернення: 10.10.2023).
2. Будз І. Ф., Поченюк Я. В. Комунікативний підхід у навчанні граматики англійської мови. URL: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/27/part_1/26.pdf (Дата звернення: 08.10.23).
3. Гришкова Р. О. Сучасний підручник з іноземної мови як засіб міжкультурного спілкування. URL: <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/naukpraci/pedagogika/2003/28-15-27.pdf> (Дата звернення: 14.09.2023).
4. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка : підручн. Київ : Знання-Прес, 2008. 447 с.

5. Скуратівська М. О. Сучасні методи та технології викладання іноземних мов. URL: <http://intkonf.org/skurativska-mo-suchasni-metodi-ta-tehnologiyi-vikladannya-inozemnih-mov-u-vischiy-shkoli-ukrayini> (Дата звернення: 28.09.2023).
6. Pérez-Llantada C. New Trends in Grammar Teaching: Issues and Applications. An interview with Prof. Diane Larsen-Freeman. Atlantis. 2007. P. 157–163.
7. Waugh D., Warner C., Waugh R. Teaching grammar, punctuation and spelling in primary schools. London: SAGE Publications Ltd., 2019. 272 p.

REFERENCES:

1. Baidiuk L. Komunikatyvnyi pidkhid do navchannia anhliiskoi movy uchniv pochatkovoї shkoly. https://library.udpu.edu.ua/library_files/stud_konferenzia/2016_1/3.pdf (Data zvernennia: 10.10.2023).
2. Budz I. F., Pocheniuk Ya. V. Komunikatyvnyi pidkhid u navchanni hramatyky anhliiskoi movy. URL: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/27/part_1/26.pdf (Data zvernennia: 08.10.23).
3. Hryshkova R. O. Suchasnyi pidruchnyk z inozemnoi movy yak zasib mizhkulturnoho spilkuвання. URL: <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/naukpraci/pedagogika/2003/28-15-27.pdf> (Data zvernennia: 14.09.2023).
4. Kuzminskyi A. I., Omelianenko V. L. Pedahohika : pidruchn. Kyiv : Znannia-Pres, 2008. 447 s.
5. Skurativska M. O. Suchasni metody ta tekhnolohii vykladannya inozemnykh mov. URL : <http://intkonf.org/skurativska-mo-suchasni-metodi-ta-tehnologiyi-vikladannya-inozemnih-mov-u-vischiy-shkoli-ukrayini> (Data zvernennia: 28.09.2023).
6. Pérez-Llantada C. New Trends in Grammar Teaching: Issues and Applications. An interview with Prof. Diane Larsen-Freeman. Atlantis. 2007. P. 157–163.
7. Waugh D., Warner C., Waugh R. Teaching grammar, punctuation and spelling in primary schools. London: SAGE Publications Ltd., 2019. 272 p.